

Cultuurhistorische onderbouwing locatie Perikweg Enschede

16 november 2018

Inleiding

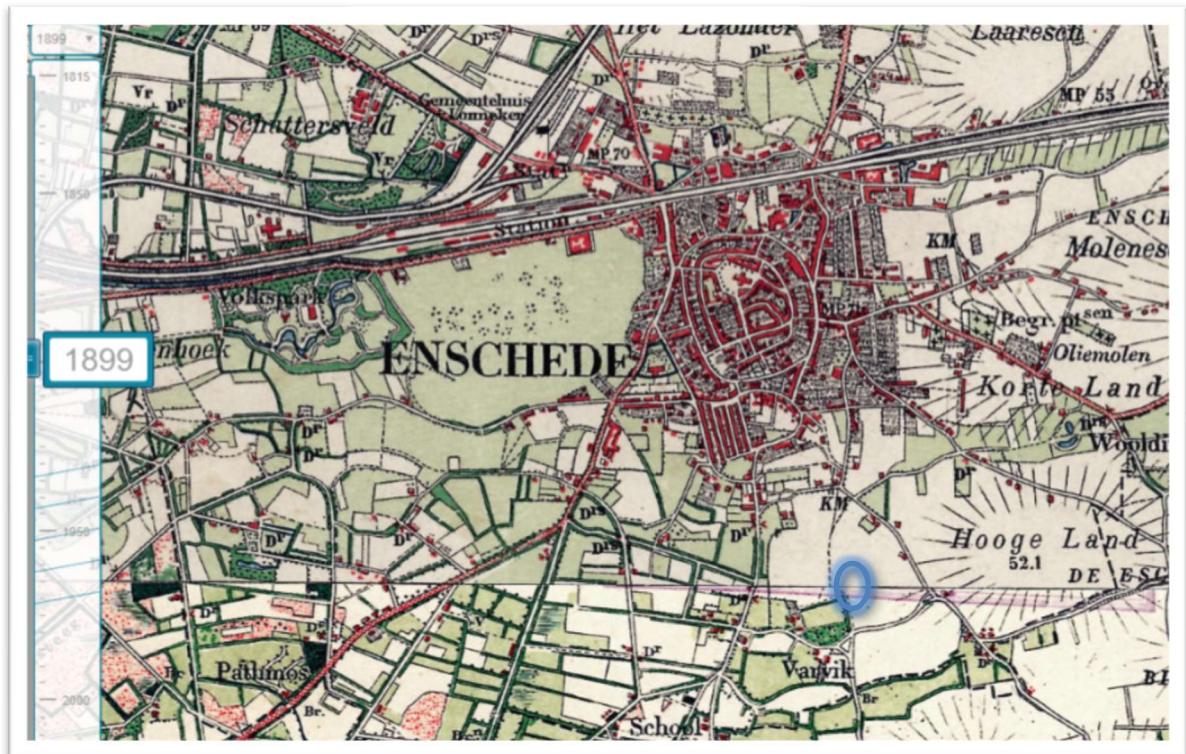
Het gebied waarin de locatie aan de Perikweg in Enschede van de Nederlandse Reisopera ligt, is op de cultuurhistorische waardenkaart aangemerkt als een gebied met een hoge attentiewaarde voor cultuurhistorische waarden. Het plangebied ligt in het gebied van het bestemmingsplan "'t Getfert – Perik – Hogeland Noord". Het gebied heeft de bestemming "Maatschappelijke doeleinden". Daarnaast ligt het plangebied in het paraplubestemmingsplan "Cultuurhistorie". Volgens dit parapluplan heeft het gebied de aanduiding "Overige zone – cultuurhistorie". Deze gebiedsaanduiding ligt over vrijwel het gehele plangebied van het parapluplan "Cultuurhistorie". Het plangebied is in het parapluplan "Cultuurhistorie" niet aangewezen met zwaardere beschermingsregimes zoals "Waarde – Cultuurhistorie" en "overige zone – cultuurhistorisch attentiegebied". Ook zijn in het plangebied geen gebouwen met de status van gemeentelijk monument noch van een rijksmonument aanwezig. Ook zijn in het plangebied geen gebouwen aanwezig die in het paraplubestemmingsplan als "karakteristiek" worden aangeduid.

In dit geval gaat het dus om de locatie in de cultuurhistorische context, de ontstaansgeschiedenis en de betekenis voor de plek.

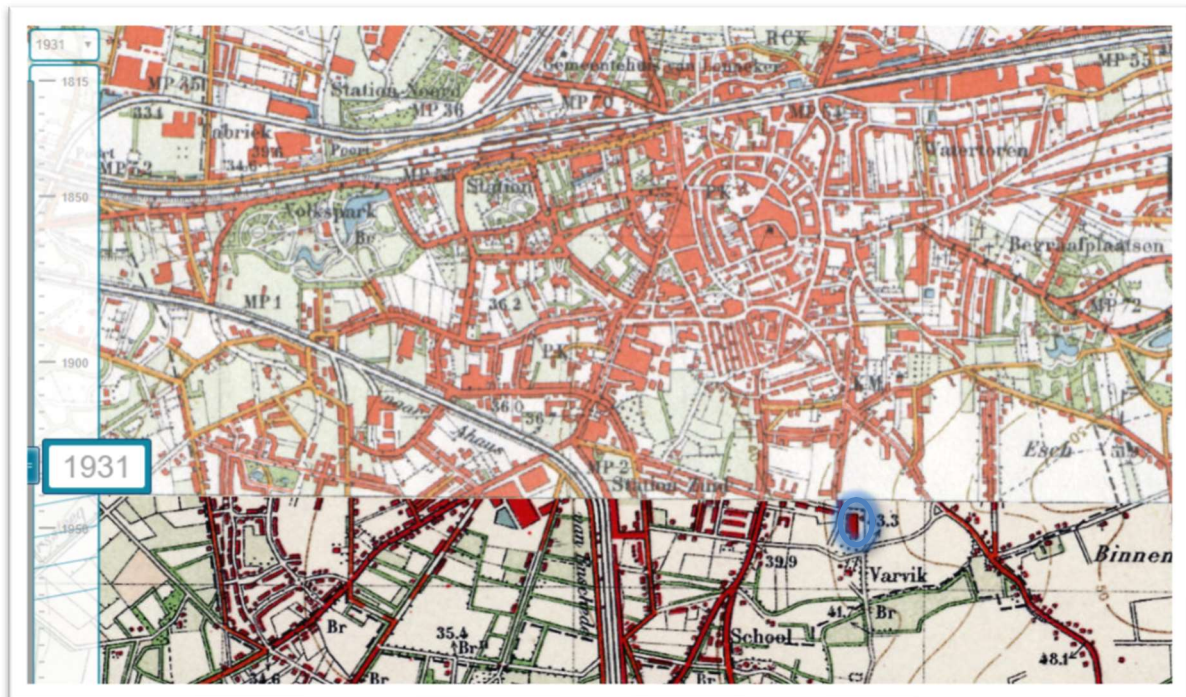
Historische ontwikkeling

Vanuit het centrum van Enschede lopen diverse historische verbindingswegen naar plaatsen en buurtschappen in de omgeving. Deze radiale wegen (veelal genoemd naar de plaats waar ze heen voeren: Haaksbergerstraat, Gronausestraat) bepalen nog steeds de stedenbouwkundige structuur van de stad. Begin 1900 begint de verdichting met bebouwing langs de radialen. Veel bebouwing langs de Perikweg dateert uit die tijd. In de periode tot aan de 2e wereldoorlog groeide het inwonertal van de stad in hoog tempo en werd de ruimte tussen de radialen bebouwd met een mengeling van woningbouw, bedrijven en voorzieningen als kerken, scholen. Aangezien de radiale verbindingswegen een belangrijke vervoersfunctie hadden en veelal nog hebben, vestigden zich daarlangs van oudsher veel winkels. De radialen werden met elkaar verbonden door twee ringen: de centrumring, de rondweg om het oude stadshart, en de singelring, die het grootste deel van het naoorlogse stad omringt. Wat betreft de bebouwingswijze bestaat er in dit gebied een grote verscheidenheid aan stijlen en typologieën. Buiten de stedelijke gesloten bebouwing van het centrum is veel bebouwing buiten de centrumring uitgevoerd als 'halfopen' bebouwing in rijen (zelfstandige woningen met een kleine tussenruimte), als tuindorp of 'open' bebouwing met veel groen, soms (klein) dorps.

Hieronder volgt een nadere uitleg van de ontstaansgeschiedenis middels historische kaarten.

Op de kaart uit 1899 is de Brinkstraat als route herkenbaar met enkele boerderijen. De Perikweg is herkenbaar als stippellijn (zandweg) tussen de plek waar de Brinkstraat ter hoogte van de Renatakerk afbuigt en het buurtschap Varvik dat ten zuiden hiervan ligt. Het plangebied is met een blauwe cirkel weergegeven.

Op de kaart uit 1931 is het oprukken van de bebouwing langs de radialen duidelijk zichtbaar ten opzichte van de kaart uit 1899. De Perikweg en de Brinkstraat zijn al volledig bebouwd. Het tussenliggende gebied is nog onbebouwd. Aan de Javastraat ten oosten van de Perikweg ontstaat al

wel de eerste bebouwing tussen de radialen. Ook is ten oosten van de kruising Perikweg – Javastraat grootschaligere bebouwing zichtbaar op de locatie van de huidige reisopera. Ten zuiden daarvan is nog geen bebouwing langs de Perikweg aanwezig.

Op de kaart uit 1961 is het gebied tussen de radialen verder verdicht. Ook het zuidelijk deel van de Perikweg is bebouwd.

Historische ontwikkeling gebouw

In 1916 is tussen de Perikweg en de Javastraat de BATO textiel fabriek (BATO staat voor “Boeren en Arbeiders Textiel Onderneming”), naar een ontwerp van de Enschedese architect R. van der Woerd, gebouwd door rijke Twentse boeren als weverij. Deze textiel fabriek is als enige textiel fabriek in Enschede opgericht door boeren. Later is er een ververij bijgekomen, in 1936 is de fabriek verbouwd en uitgebreid, ontworpen door architect Beltman. Begin jaren vijftig van de vorige eeuw is het kantoor gebouw gerealiseerd, ook van de hand van architect Beltman. Vervolgens is in de jaren vijftig van de vorige eeuw BATO als een van de eerste textiel fabrieken failliet gegaan. In 1960 heeft de Nederlandse Reisopera de gebouwen betrokken. In 1963 zijn de Enschedese Electriciteitswerken er bij in betrokken. In de jaren tachtig van de vorige eeuw heeft de Nederlandse Reisopera het gehele gebouw in gebruik genomen.

De oude fabriek uit 1916 is nog grotendeels intact. De oude sheddaken en de originele staalconstructie zijn nog aanwezig. Aan de zijde van de Floresstraat zijn de sheddaken zichtbaar. Ook het kantoor gebouw is nog aanwezig en vormt tevens de entree van de Nederlandse Reisopera. De gebouwen zijn naar binnen gericht en muren en hekwerken sluiten de gebouwen van de omgeving af.

Cultuurhistorische analyse gebouw & locatie

De locatie

- De Perikweg is een bebouwingslint met historisch gegroeide bebouwing met veel diversiteit in schaal en vormgeving.
- een stedelijk compact woonmilieu.
- Het noordelijk deel van de Perikweg tot aan de Varviksweg kenmerkt zich door grondgebonden, individuele, kleinschalige woningen uit de eerste jaren van de vorige eeuw met een eenvoudige architectuur met zadel – en mansardekappen. De woningen zijn op straat georiënteerd en hebben geen voortuin.
- Het zuidelijk deel kenmerkt zich door bebouwing uit de jaren '30 t/m jaren '60 met meer uniformiteit en voortuinen. De woningen zijn forser, twee lagen met kap en zijn nog steeds op straat georiënteerd.
- De richting van de weg en de bebouwing is altijd hetzelfde.
- Het beeld van de bebouwing is deels gewijzigd door herstructurering.
- De Floresstraat is onderdeel van de structuur tussen de oude linten Perikweg en Brinkstraat bestaat uit kleinschalige, gesloten bouwblokken met grondgebonden woningen en kent een hoge mate aan uniformiteit in architectuur.
- De Javastraat ten oosten van de Perikweg bestaat uit arbeiderswoningen gebouwd in de jaren '20. Een herhaling van identieke woningblokken, bestaand uit rijenwoningen met een lage goothoogte met rode pannendaken. De woningblokken kennen een verscheidenheid in kapvormen en richtingen. Ten westen van de Perikweg is de Javastraat vergelijkbaar met het noordelijk deel van de Perikweg. Grondgebonden, individuele, kleinschalige woningen uit de eerste jaren van de vorige eeuw met een eenvoudige architectuur met diverse kapvormen. De woningen zijn op straat georiënteerd en hebben geen voortuin.

De gebouwen

- De huidige oude fabrieksgebouwen zijn naar binnen gericht.
- Kenmerkend zijn de muren en hekwerken rondom het terrein die de oude fabrieksgebouwen van de omgeving afsluiten. Hierdoor is er geen interactie met de omgeving.
- De oude fabrieksmuur bepaalt het beeld langs de Perikweg. De muur is gesloten en donker. De bijzonderheid van deze muur is de gebogen vorm die de richting van de Perikweg volgt. Verder gaat het geen relatie met de omgeving aan.
- De gebouwen zijn ontsloten op de Perikweg waar zich een open ruimte bevindt.
- De gebouwen zijn verschillende keren verbouwd en aangepast aan de tijd en/of de gewijzigde functie. Zo is een deel van de oorspronkelijke sheddaken alleen binnen zichtbaar omdat het is afgedekt met later aangebracht plat dak.
- Aan de zijde van de Floresstraat manifesteert zich de oorspronkelijke fabrieksbebouwing nog wel op een bijzondere wijze met sheddaken achter een groene rand.

Conclusie

Cultuurhistorisch is deze locatie bijzonder vanwege de oorspronkelijke oprichting van de BATO door rijke boeren en arbeiders. Het complex is ook bijzonder omdat het de enige overgebleven textielfabriek op een afgesloten / ommuurde locatie is in Enschede waar ooit vele textielfabrieken aanwezig waren. De daarbij behorende sheddaken zijn inmiddels ook grotendeels verdwenen maar op deze locatie nog deels aanwezig en zichtbaar. Voor wat betreft de architectonische verschijningsvorm hebben de gebouwen geen bijzondere waarde. Er staan op deze locatie dan ook geen gebouwen met de status van gemeentelijk monument noch van een rijksmonument. Ook zijn in het plangebied geen gebouwen aanwezig die in het paraplubestemmingsplan “Cultuurhistorie” als “karakteristiek” zijn aangeduid.

Advies

Algemeen

Herontwikkeling van deze locatie naar grondgebonden woningen past goed in de cultuurhistorische context. Langs de radialen is de stad gegroeid en in de loop van de jaren is de radiaal Perikweg verkleurd naar een woongebied met grondgebonden woningen. In dit plan komen een aantal kenmerkende elementen uit de geschiedenis van deze plek op verschillende manieren terug.

Hoe gaat dit plan om met de kenmerkende muur langs de Perikweg

Door de richting van de weg en van de bebouwing hetzelfde te laten zijn sluit het plan ook aan bij de cultuurhistorische context. De rooilijn van de nieuwe bebouwing moet dus de kromming van de Perikweg volgen net als de huidige beeldbepalende muur van het oude fabrieksgebouw. De bijzondere, gebogen vorm van het bestaande gevelbeeld langs de Perikweg krijgt door de nieuwe woonbebouwing in dezelfde gebogen rooilijn langs de Perikweg te situeren een nieuwe en eigentijdse uitstraling. Door de nieuwe woningen verder van de straat te situeren dan de huidige gevelwand ontstaat een aangenamer straatbeeld. Een nieuwe tuinmuur als erfscheiding langs de Perikweg is hierbij een verwijzing naar de historie van deze plek. De woningen zijn op straat georiënteerd.

Hoe gaat dit plan om met het kenmerkende introverte karakter

Vanuit de cultuurhistorische context is het introverte karakter van de oude fabrieksgebouwen de aanleiding om het binnendeel van deze locatie anders vorm te geven dan de buitenrand. Dit kan door middel van verschillende architectonische middelen, bijvoorbeeld de kleurstelling, waarbij de buitenrand aansluit bij de aangrenzende woongebieden en het binnendeel een verwijzing naar de oude fabrieksgebouwen bevat.

Hoe gaat dit plan om met de kenmerkende ommuring

Een belangrijk kenmerk van het complex is de compacte bebouwing op een ommuurd terrein. Dit kenmerk blijft in dit plan afleesbaar doordat de ommuring terugkomt als tuinen van de nieuwe woonbebouwing langs de Perikweg en de Javastraat. Dit draagt bij aan het zichtbaar houden van de historie. Immers langs de Perikweg en Javastraat komen rondom het plangebied geen tuinen voor. Ook de huidige ontsluiting van het complex op de Perikweg blijft in de nieuwe situatie bestaan

waarbij de woningen in het binnengebied ook op de Perikweg worden ontsloten. Hierdoor de ruimtelijke relatie tussen bebouwing en Perikweg blijft bestaan.

Hoe gaat dit plan om met de kenmerkende zichtbare sheddaken

Op de plek waar de oude fabriekshal met de sheddaken aan de zijde van de Floresstraat zichtbaar is, zijn in dit plan woningen in collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) gedacht. Mede om het verschil tussen meer projectmatige ontwikkeling enerzijds en semi-particuliere woningen anderzijds duidelijk te maken krijgen deze woningen een verwijzing naar de bestaande sheddaken. Deze nieuwe woningen krijgen een heldere noord-zuid structuur en bestaan uit twee lagen met een sheddak of lessenaarskap. Deze oplossing geeft veel kansen voor de opwekking van zonne-energie. Door het behoud van de groenstructuur langs de Floresstraat blijft ook de kenmerkende groene omzoming van het complex aan de zijde van de Floresstraat bestaan.

Mikis
Maathuis

Hardenbergerweg 5
7731 HA Ommen
MOBIEL +31 633 367 127
E-MAIL info@mikismaathuis.nl
WEBSITE www.mikismaathuis.nl
www.mikismaathuis.nl